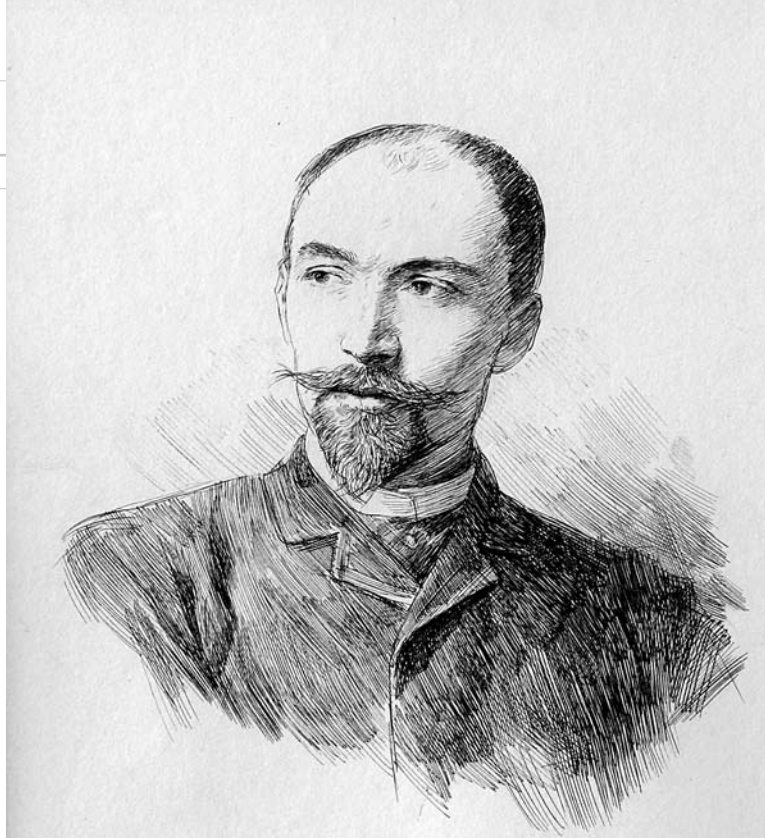

Benedek Katalin

Huszárok és életképek (Vágó Pál, az elhallgatott nagyság)

Válogatás a Nemzeti Galéria
gyűjteményéből – a zalaegerszegi
Keresztury ÁMK Kiállítótermében

Először is két kortársról kell beszélünk: az egyik Vágó Pál, a másik Zala György. Zala György a Zalaegerszeghez közeli Alsó-lendván született, Vágó Pál viszont az ország szinte túlsó felében, Jászapátiban. Ez még önmagában nem kötné össze kettőjüket, amint a születésük és haláluk dátuma sem föltétlenül: Vágó Pál 1853-ban, Zala György 1858-ban született.

Ami azonban sokkal inkább hasonló bennük, az munkásságuk egy bizonyos vetülete: mindketten a millenniumi kor nagy alkotói voltak. Zala György leghíresebb műve a Millenniumi emlékmű Budapesten, Vágó Pál talán leghíresebb alkotása pedig *A huszárság története*, amellyel Párizsban, a világkiállításon, 1900-ban Grand Prix-t is nyert. Zala ekkor ugyancsak Grand Prix-t kapott, méghozzá a Millenniumi emlékmű központi alakjáért, a kétszeres élelnagyságú Gábiel arkangyalért. Amikor Zalát és Schickedanz Albertet, a Millenniumi emlékmű építését számos gáncs érte, Vágó Pál így írt: „...Művész és szakértői körökben felháborodás tárgyát képezi, hogy olyan porhanyó kőből készül, s mely egyáltalán nem fog megfelelni hivatásának. Még most sem késő, lehetne lépéseket tenni.”

Vágó Pál – mint említettem, 1853-ban született és 1928-ban hunyt el – művészeti hagyatéka nemzeti kincsünk. Így például a Magyar Nemzeti Galériában őrzött *A magyarok Kíev előtt* című, 1881-82-re datálható képe (amelynek egy vázlata itt, a kiállításon látható), vagy a szegedi Móra Ferenc Múzeumban lévő megrendítő munkája, *a Szeged szebb lesz, mint volt*, amely végleges formáját 1902-ben nyerte el.

Ebben a képből a művész tanúbizonyosságát adja, hogy a realiztikus ábrázolás mellett az elmélyült lélekábrázolás is erői közé tartozik.

Termékeny és sokoldalú alkotó volt.

A már említett *A huszárság története* (1900-ból) szerencsés restaurálás után ma a budapesti Hadtörténeti Múzeumban látható.

Vágó Pál sok más kortársához hasonlóan Münchenben kezdte a festőmesterség fortélyait megismerni. Lenyűgözte például Benczúr Gyula vagy Wagner Sándor történelmi festészete. Ez a pátoasz, a müncheni műterem légköre tükröződik például a *Zách Klára halála* című művén, amelyet itt a kiállításon is láthatunk. Úgyszintén nagyívű történelmi munkája a *Mátyás király és Beatrix találkozása*.

Az 1880-as évek elején Wagner Sándornál a biztos rajztudást szerezte meg, ám nála sokkal színesebbé vált. Egy időben a kor társadalmi romantikája vonzotta, majd az Isaar partján rátalált a magyar rónaság ízére, tehát annak a tájnak a színeire, ahonnan származott. Zsánereket, történelmi témájú képeket és itthoni tájakat festett.

Párizsban Jean-Paul Laurens-nél képezte magát, ám ez a francia művész nem tett rá mély benyomást. *A menekültek* például Párizsban festett, de müncheni stílusjegyeket viselő kép. Itt, a kiállításon erről egy vázlat is szerepel, valamint a végleges olajkép. Megjegyzem, hogy többet közt ezt a Vágó Pál-képet Ferenc József császár és király megvásárolta képtára számára.

A francia könnyedség példája a Magyar Nemzeti Galéria féltett Vágó-képei közül az egyik szép darab, az *Olvasó nő*: francia eleganciával készült alkotás, foltszerű, laza festésmóddal. A 19. századvégi magyar portréfestészet egyik gyöngyszeme.

Párizs impulzívan hatott Vágóra: fölfedezte a verőfényt. Ezután ízig-vérig magyar műveket alkotott. Elsősorban

a béke és a hevületes személdés érzik festményein. Különösen értékesek lóábrázolásai: ennyire élethűen még nem került vászonra ló, mint Vágónál. A híres műgyűjtő, az Ernst Múzeum tulajdonosa, Ernst Lajos ezt írta róla: „...sehol sem találjuk a magyar népnek azt a sajátságát, ami a lóra való rátermettséget bizonyítaná. Nagy érdeme Vágónak, hogy nála kidomborodik e jellemvonás”.

Megjegyzem, hogy ez a megállapítás a méltán híres Feszty-körképnek, a *Magyarok bejövélének* 30 méterére is vonatkozik, ami Vágó Pál ecsetjét dicséri, és ezek elsősorban a kép lovas jelenetei. Festészetének másik jellemvonása, hogy a nagy történelmi műveken még a legádázabb lovasrohamok, harci jelenetek zivatarában is portrészzerűen tűnnek föl a szereplők.

Sokan „az ecset Petőfijé”-nek nevezték. A grandiózus, 3,5 x 18 méteres *A huszárság története* című pannót a jellemzően magyar fegyvernem, a huszárság bemutatására a Magyar Történelmi Társulat felkérésére készítette. Lyka Károly, a jeles művészettörténész ezt írja a műről: „Az ezeralakos huszárattak Vágónak való téma volt. Meg is festette úgy, ahogy azt senki más meg nem festette volna.” Vágó maga egy levélben így beszél róla: „Ígéretet tettem, hogy megfelelő körülmények között és megfelelő munkatársakkal belemegyek a magyar huszár gloriifikációja megfestésébe.”

Ezen a hatalmas képen 1899 júliusától 1900 februáráig dolgozott. A műalkotás Mátyás király korától kezdve 1900-ig ábrázolja a huszárság fejlődését. Az összeszűkült térben nagyszerűen jelenítette meg a szabálytalan, szilaj lovasság fegyelmezett katonává érését. A munkához rendelkezésére bocsátották a Parlament egyik nagytermét, hozzá még egy huszárszakaszt is. Az alkotás létrehozásában figyelembe kellett vennie az adott teret – ebben az esetben a magyar kultúrpalotának nevezett épület, a Párizsi Világkiállítás pavilonjának „Huszárterem” elnevezésű helyiségét – amelyet Alpár Ignác tervezett.

A művet ezután körbeutaztatták Franciaországban, átvitték Londonba is: a vége a francia Becsületrend lett, amelyet Vágó Pál megkapott. Ő maga szerényen viselte kivételes helyzetét; lázasan szötte és valósította meg terveit, amelyeket a szabadságharc és a millennium motivált.

A képet később a Ludovika Akadémián helyezték el, onnan deponálták 1945 után, végül így került restaurálva – sok évtizednyi késéssel – a Hadtörténeli Múzeumba. Lengyelországban, a lwów-i Rondellában Jan Stykával együtt részt vett az úgynevezett *Erdélyi panoráma*, más néven *Bem-Petőfi körkép* létrehozásában. Ezt Jan Styka később sajnos szétszabdalta kisebb darabokra és különálló festményekként értékesítette.

MENEKÜLTEK,
1882, o.v.,
93 x 130cm,
népi zsánerkép,
Magyar Nemzeti
Galéria,
A Müncheni
Akadémia
díjnyertes
alkotása
a *Jár a baba c.*
képpel együtt

JÁR A BABA,
1881,
o.v., 150 x 110cm,
népi zsánerkép,
magántulajdon

Egy pillanatra térjünk vissza ahhoz, hogy miféle kapcsolat állt fent Zala György és Vágó Pál között: Vágó a millenniumi esztendőben történelmi díszfelvonulást tervezett, ez ugyanakkor történt, amikor Zala György bemutatta a Millenniumi emlékmű tervét. Vágót az izgatta, hogyan lehet eleven mozgás a festett mozgásból. Mecénás – ma úgy mondanánk: szponzor – hiányában azonban mindez csak terv, álom maradt. Elkészített egy 60 méteres vázlatot pannón, ám a sok rajz mind papíron él.

1884-ben Rudolf főherceg kezdeményezésére, ahogy maga a trónörökös írja – „a magyar irodalom és művészet legkitűnőbb és legilletékesebb tehetségeit” – felkéri, hogy részt vegyenek az általa kezdeményezett „Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben” című 21 kötetes mű létrehozásában. A felkérésre Vágó Pál 64 illusztrációt készített, ezek közül látunk itt néhány érdekes grafikai lapot; népeletképet, tájképet, a parasztság mindennapi életét, egy-egy jellegzetes épületet.

Sok könyv és folyóirat illusztrálásában is szívesen részt vett, szép lapok származnak Beöthy Zsolt *Ráskai Lea* című verses elbeszélésének rajzos kíséretéből.

*

Miközben Zala György azért harcolt, hogy a Millenniumi emlékműre ne latin, hanem magyar nyelvű felirat kerüljön (nincs is rajta más), eközben Vágó Pál – „a délceg alföldi telivér”, a „pusztákat járó jász lovasok unokája”, ahogy Lyka Károly írta róla – festett, rajzolt, mulatott és vidéki úr volt. Mint Lyka a továbbiakban elmondja: „Még egy roham került egy óriási vásznára, ahol szilaj virtusát belefeszíthette a kép olajkérgébe: a honvédek rohammal foglalják el Buda várát. Bő vérét, nagy természetét, mérgét és lelkesedését vitte bele a képbe.”

1945 után a magyarsága, erős nemzeti elkötelezettsége azt eredményezte, hogy művészeti életünkben végeredményben száműzték. Így lett a nagy festőből elhallgatott művész.

1928-ban Klebelsberg Kunó kultuszminiszter így búcsúztatta: „Vágó Pál gyökeres magyar művészetének alkotásai maradandó értékeink közé tartoznak”. Mai (újra)felfedezőiként sem mondhatunk mást.

(Zalaegerszeg, 2009. 07. 16.)